

MUNI

Základy fytochemie a farmakognozie P10

2024/2025

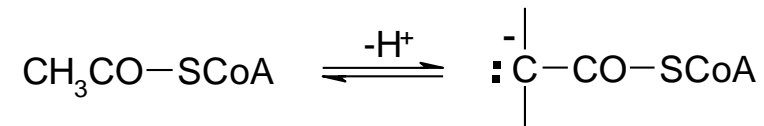
Léčiva odvozené od kyseliny octové

POLYKETIDY

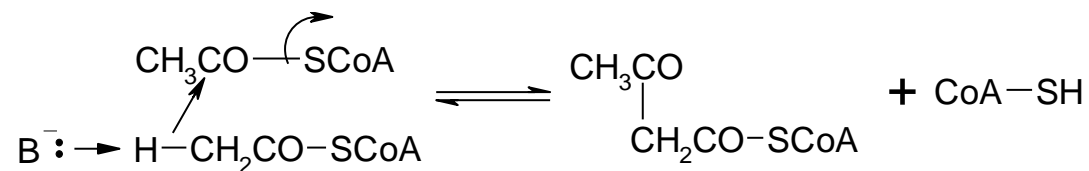
Velká skupina strukturně rozdílných přírodních látek

Výchozí látkou je **acetylcoenzym A**, který se tvoří:

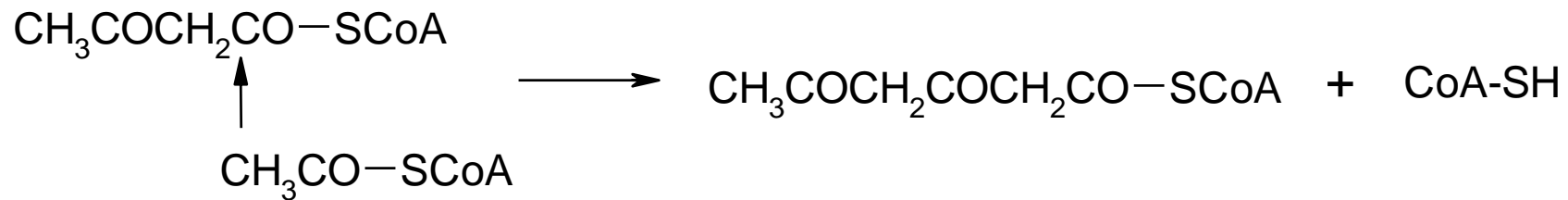
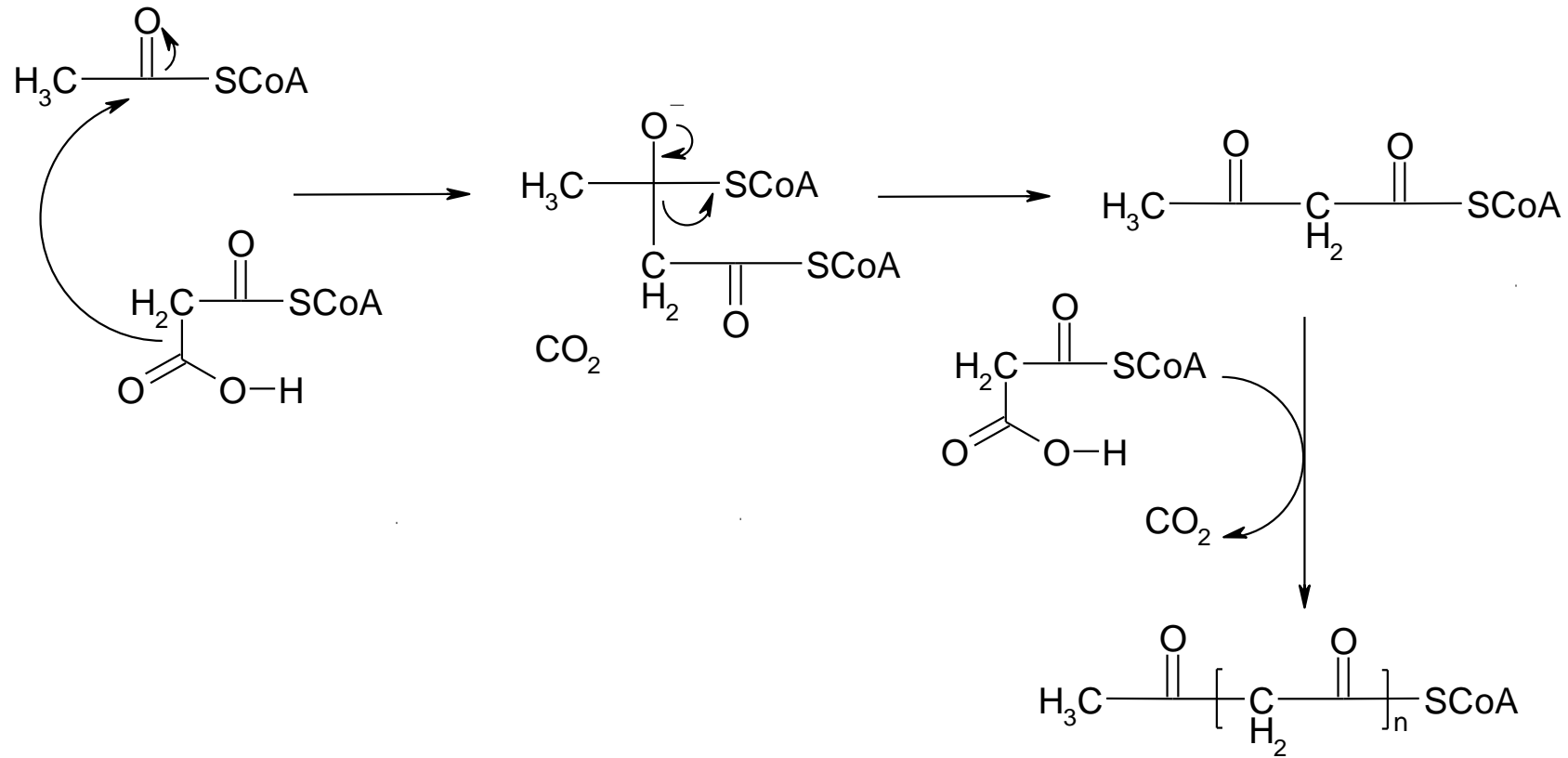
- aktivací kyseliny octové
- oxidativní dekarboxylací kyseliny pyrohroznové
- aktivací α -vodíkových atomů acetylové methylskupiny (enzymatická deprotonace) získává uhlíkový atom anionový charakter

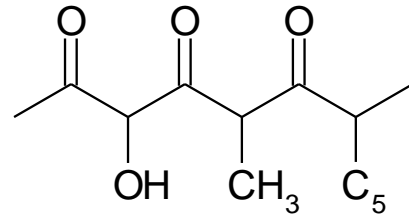
- neobyčejně elektrofilní charakter karbonylové skupiny thiolesteru poskytuje místo ataku nukleofilem, který je v případě polyketidů představován anionovým C atomem deprotonovaného esteru

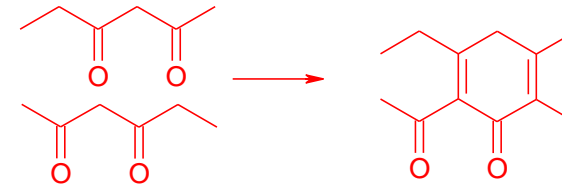
TVORBA β -POLYKARBONYLOVÝCH SLOUČENIN

POLYKETOSLOUČENINY JSOU VELMI REAKTIVNÍ (metylenová skupina mezi dvěma karbonylovými skupinami)

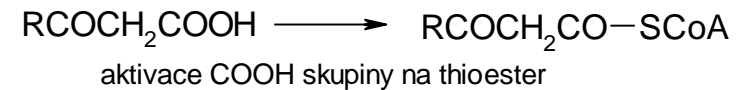
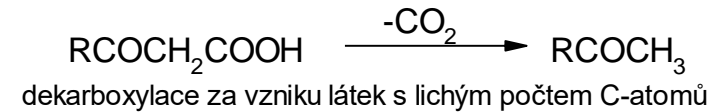
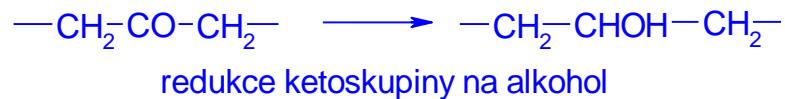

alkylace nebo hydroxylace
metylenové skupiny

spojení oxidativní reakcí enolů

včetně cyklisace vedoucí k řadě
strukturně rozdílných látek

DĚLENÍ ACETOGENINŮ

ALIFATICKÉ

- nasycené mastné kyseliny
- nenasycené mastné kyseliny
- polyacetylenové sloučeniny
- prostaglandiny

CYKLICKÉ

- fenoly a jejich deriváty
- anthrachinony
- tetracykliny
- griseofulvin
- lišejníkové kyseliny
- deriváty floroglucinolu (kaprad'orosty)
- makrolidy

ALIFATICKÉ ACETOGENINY

NASYCENÉ MASTNÉ KYSELINY

C_6	n-hexanová	(kyselina kapronová)	$CH_3(CH_2)_4COOH$
C_8	n-oktanová	(kyselina kaprylová)	$CH_3(CH_2)_6COOH$
C_{10}	n-dekanová	(kyselina kaprinová)	$CH_3(CH_2)_8COOH$
C_{12}	n-dodekanová	(kyselina laurová)	$CH_3(CH_2)_{10}COOH$
C_{14}	n-tetradekanová	(kyselina myristová)	$CH_3(CH_2)_{12}COOH$
C_{16}	n-hexadekanová	(kyselina palmitová)	$CH_3(CH_2)_{14}COOH$
C_{18}	n-oktadekanová	(kyselina stearová)	$CH_3(CH_2)_{16}COOH$
C_{20}	n-eikosanová	(kyselina arachidová)	$CH_3(CH_2)_{18}COOH$

ALIFATICKÉ ACETOGENINY

NENASYCENÉ MASTNÉ KYSELINY

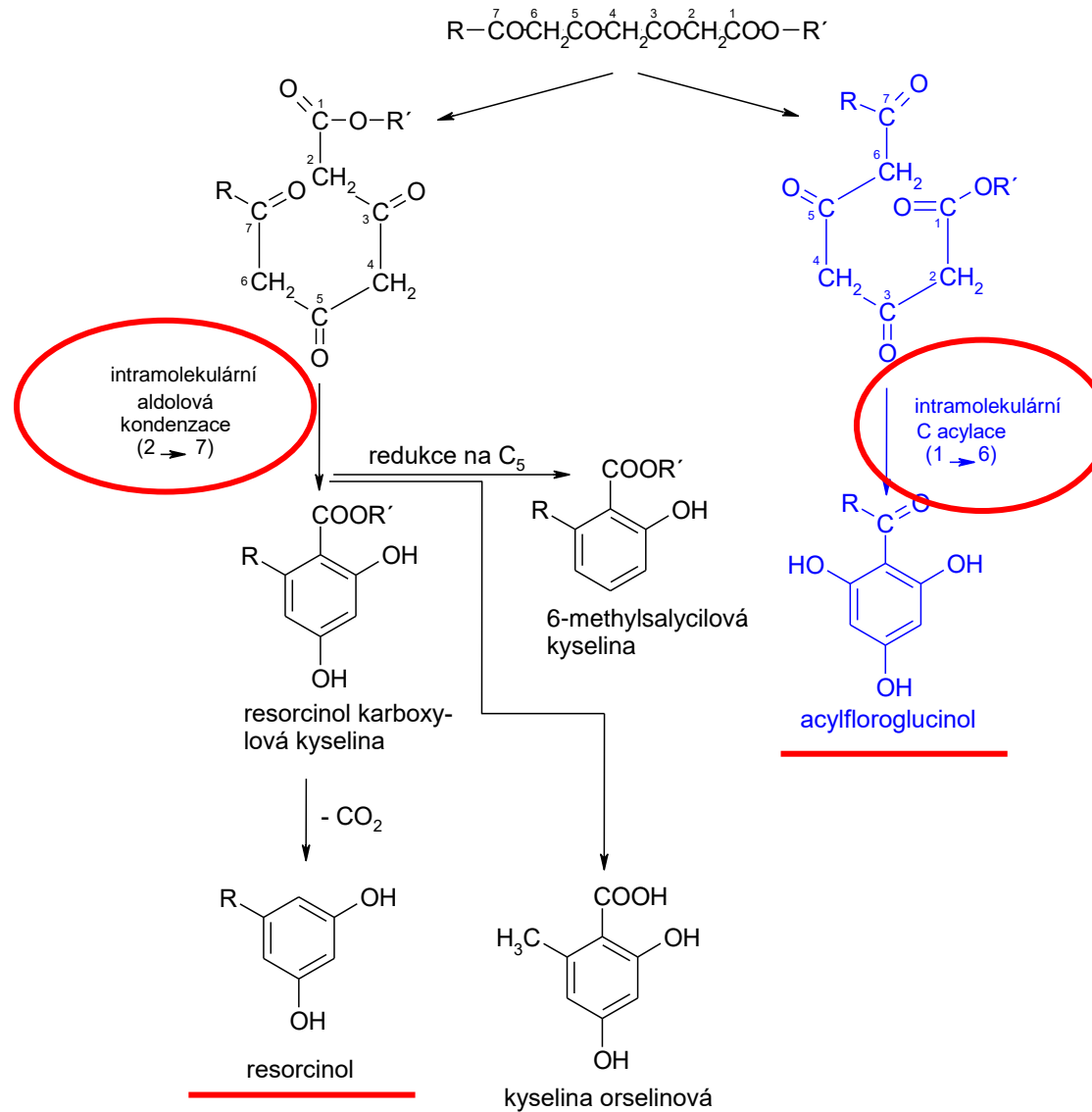
→ tvorba přímou dehydrogenací nasycených MK

→ tvorba přes hydroxykyseliny

C ₁₈	cis-9-oktadecenová $\text{CH}_3(\text{CH}_2)_7\text{CH}=\text{CH}(\text{CH}_2)_7\text{COOH}$	kyselina olejová
C ₁₈	cis,cis-9,12-oktadekadienová $\text{CH}_3(\text{CH}_2)_4\text{CH}=\text{CHCH}_2\text{CH}=\text{CH}(\text{CH}_2)_7\text{COOH}$	kyselina linolová
C ₁₈	cis,cis,cis-9,12,15-oktadekatrienová $\text{CH}_3\text{CH}_2\text{CH}=\text{CHCH}_2\text{CH}=\text{CHCH}_2\text{CH}=\text{CH}(\text{CH}_2)_7\text{COOH}$	(kyselina linolenová)
C ₁₈	12-hydroxy-cis-9-oktadecenová $\text{CH}_3(\text{CH}_2)_5(\text{CHOH})\text{CH}_2\text{CH}=\text{CH}(\text{CH}_2)_7\text{COOH}$	(kyselina ricinolejová)
C ₂₂	cis-13-dokosenová $\text{CH}_3(\text{CH}_2)_7\text{CH}=\text{CH}(\text{CH}_2)_{11}\text{COOH}$	(kyselina eruková)

CYKLIČKÉ ACETOGENINY

FENOLY A JEJICH DERIVÁTY

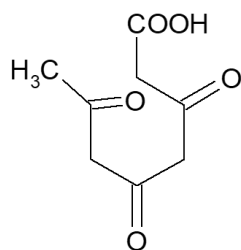

PŘÍKLADY CYKLISACE POLY- β -KETOSLOUČENIN

za početných sekundárních transformací

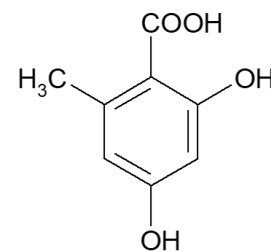
předpokládaný
prekurzor

x v(C₂)_x

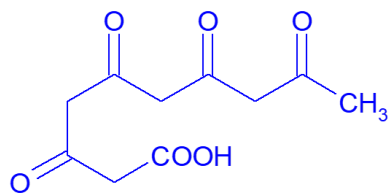
4

přírodní látka

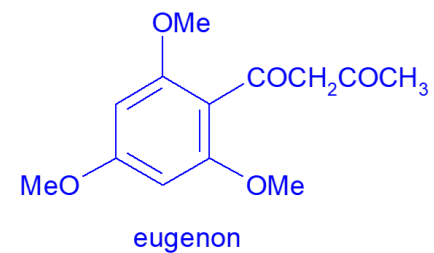

orselinová kyselina

Lichen islandicus L.

5

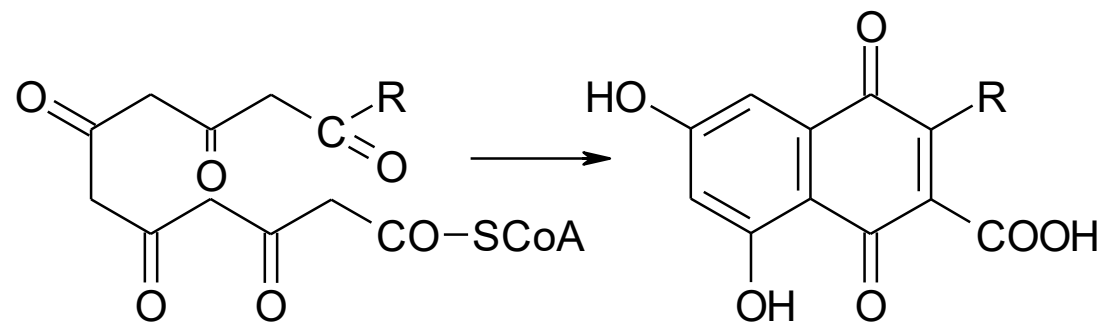
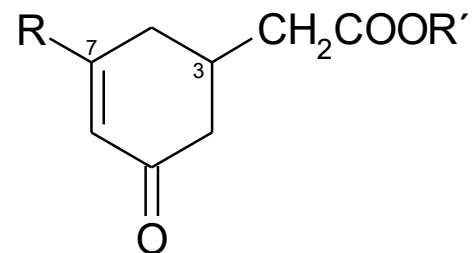
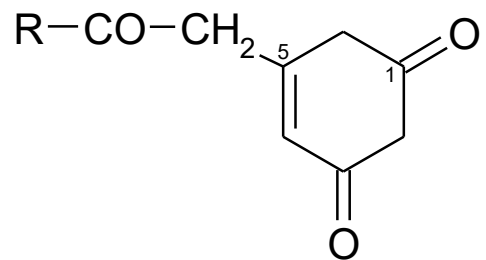
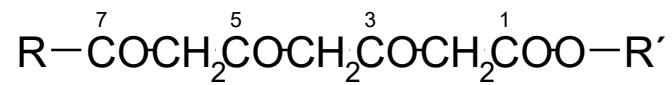
eugenon

Syzygium aromaticum L.

0

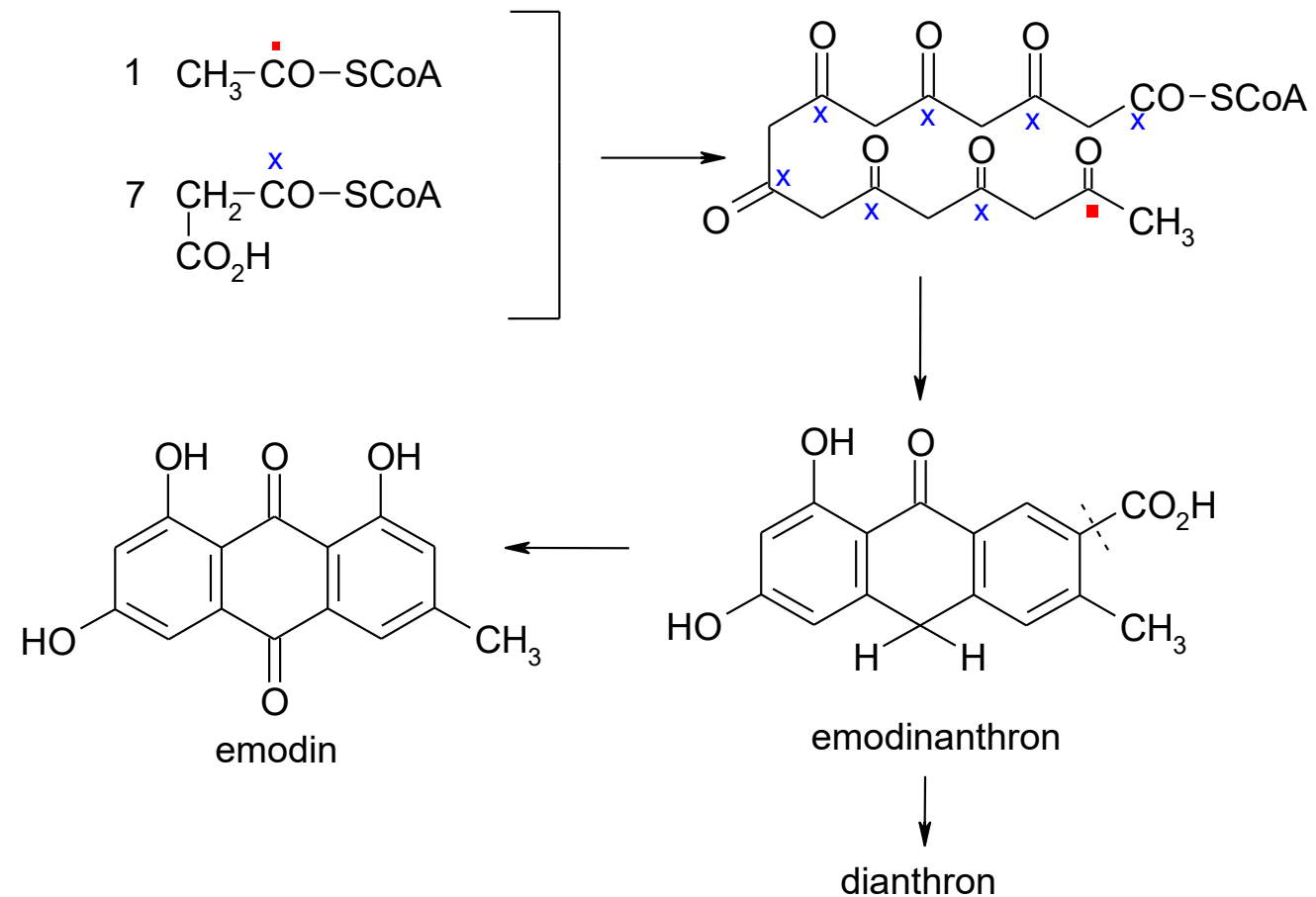
CYKLIKÉ ACETOGENINY

DERIVÁTY PYRONŮ A NAFTOCHINONU

CYKLIKÉ ACETOGENINY

DERIVÁTY ANTRACHINONU

LAXANCIA – PROJÍMADLA

Podávají se

- u akutní funkční zácpy
- u chronické zácpy, kde nepomohla
úprava životosprávy

Ve zvláštních indikacích

- vyprázdnění před rtg vyšetřením
- před operací
- po některých anthelmintikách
- při některých otravách

Dělení podle mechanismu účinku

- bobtnající, zvětšují obsah střevní (polysacharidy)
- salinická, zředí obsah střevní
- lubrikační a emulgující (Paraffinum liquidum)
- **dráždící střevní stěnu**, stimulují peristaltiku (odvozené od anthrachinonu)

ALOE BARBADENSIS, ALOE CAPENSIS – Aloe (ČL 2009)

Aloe pravá, Aloe ferox, Aloe trnitá (Liliaceae)

- sukulentní rostlina tropické a subtropické Afriky

Droga

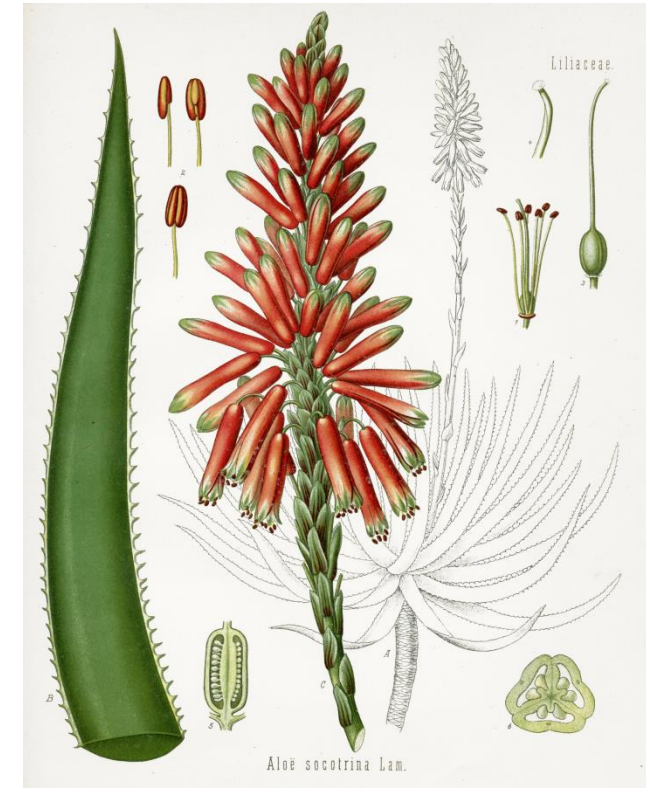
- zahuštěná a ztuhlá šťáva z listů

OL

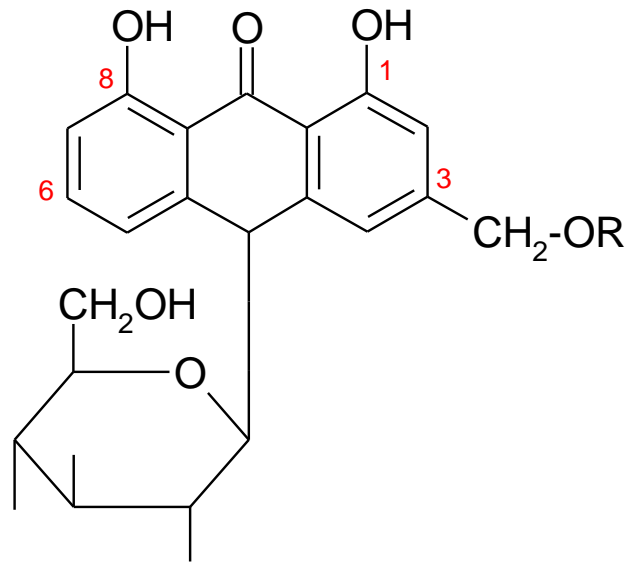
- **aloin** = C-glukosid aloeemodinanthronu
- aloinosidy = O-glykosidy aloinu
- pryskyřice a sliz

Použití

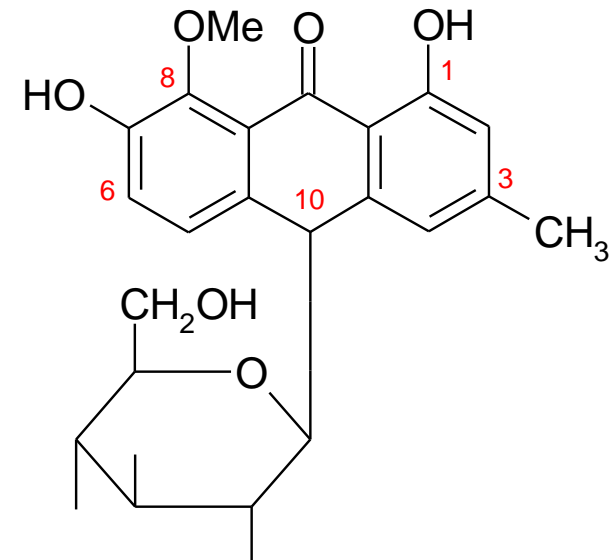
- laxans
- v malých dávkách stomachicum, cholericum

ALOE BARBADENSIS, ALOE CAPENSIS – obsahové látky

Aloin (barbaloin, kapaloin) R = H
Aloinosid B R = L- α -rhamnosa

Homonataloin
1,7-dihydroxy-3-methyl-8-methoxy-
anthron-10-C-D-glukosid

SENNAE FOLIUM – Sennový list (ČL 2017)

Cassia angustifolia, *C. acutifolia* – Kassie úzkolistá, ostrolistá (Caesalpinaceae)

- keř asi 1 m vysoký, plodem jsou lusky

Droga

- usušené lístky

OL

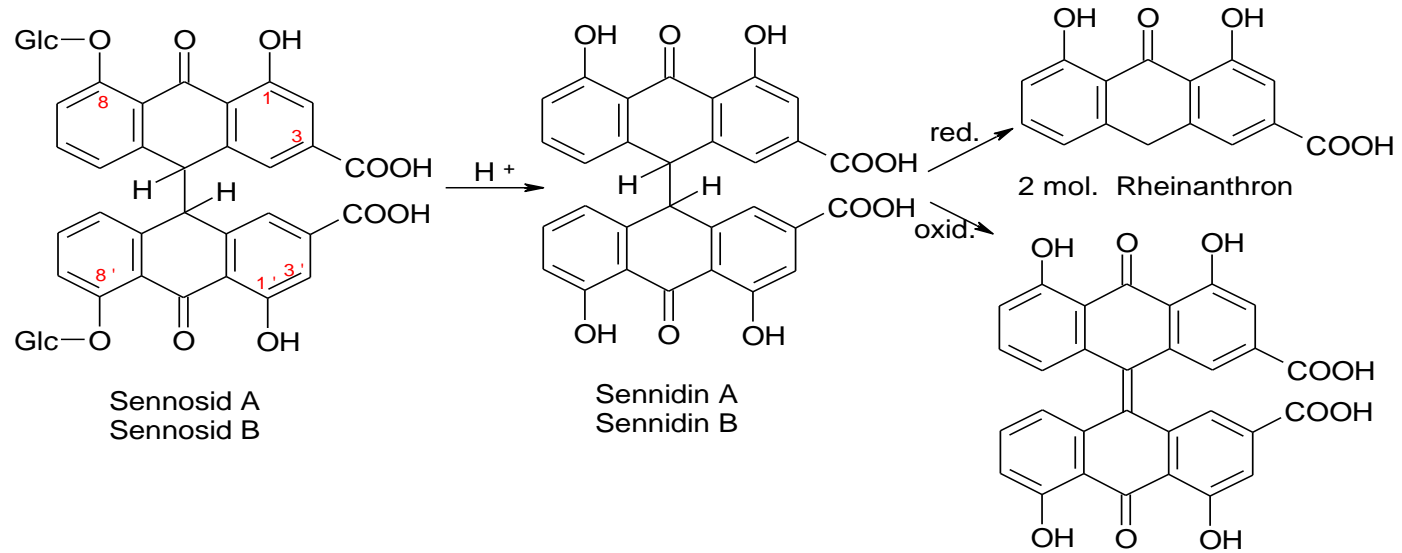
- nejméně 2,5 % hydroxyanthracenových derivátů
- senosidy A a B a jejich štěpné produkty
- flavonoidy, sliz, pryskyřice

Použití

- laxans při akutní a chronické obstipaci

SENNAE FOLIUM – obsahové látky

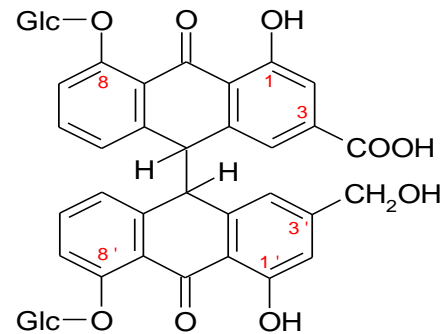

Sennosid A
Sennosid B

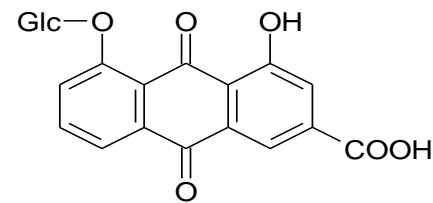
Sennidin A
Sennidin B

2 mol. Rheinanthron

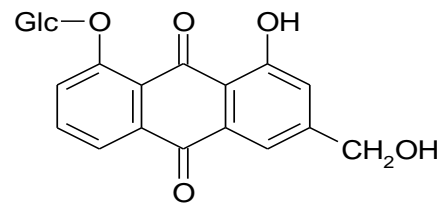
Dirhein

Sennosid C
Sennosid D

Rhein-8- β -D-glucosid

Aloeemodin-8- β -D-glucosid

OSTATNÍ DROGY S OBSAHEM ANTRACHINONŮ

- *Sennae acutifoliae fructus*, *S. angustifoliae fructus* – Plod kassie ostrolisté, úzkolisté
- *Frangulae cortex* – *Rhamnus frangula*, Řešetlák kručina (Rhamnaceae)
- *Rhamni purshianae cortex* – *Rhamnus purshianus*, Řešetlák Purshův (Rhamnaceae)
- *Rhei radix* – *Rheum palmatum*, *R. officinale*, Reveň dlanitá (Polygonaceae)

HYPERICI HERBA – Třezalková nať (ČL 2009)

Hypericum perforatum L. – Třezalka tečkovaná (Hypericaceae)

- vytrvalá bylina všech kontinentů
- světlé tečkování listů – sekreční nádržky

Droga

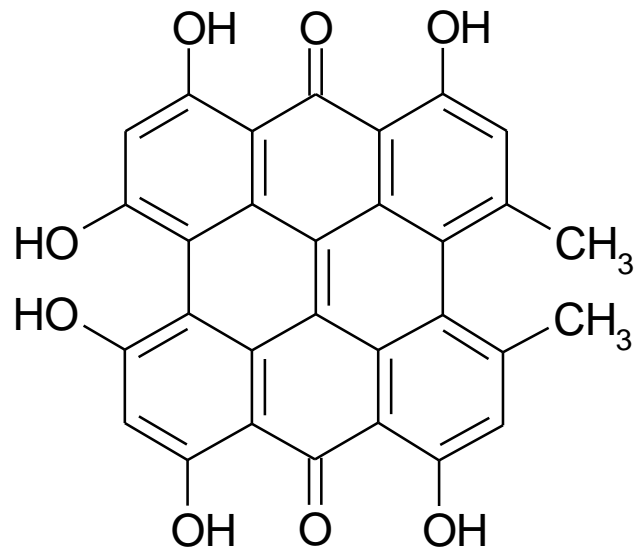
- celé nebo řezané usušené kvetoucí vrcholky

OL

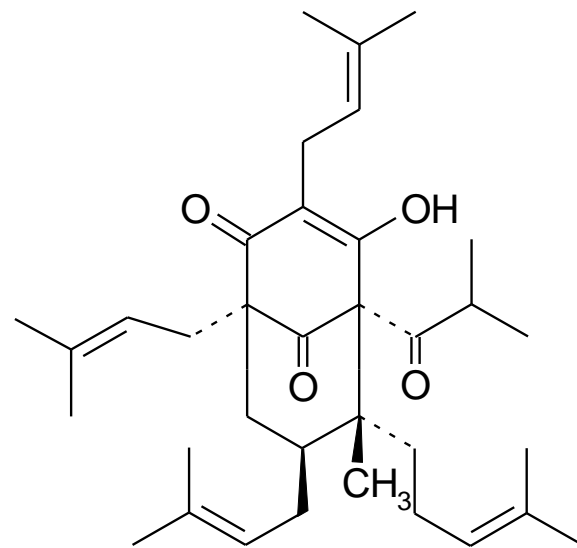
- **naftodianthrony** (pseudohypericin, hypericin)
- flavonoidy, biflavonoidy (hyperosid, kvercetin, rutosid, aj.)
- deriváty floroglucinolu (hyperforin)
- třísloviny, silice

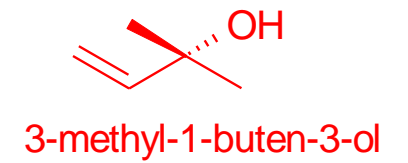
HYPERICI HERBA – obsahové látky

hypericin

hyperforin

HYPERICI HERBA – Třezalková nať

- sedativum
- terapie deprese (inhibice MAO, inhibice zpětného vychytávání serotoninu)
- léčba atopického ekzému
- antivirotikum (HSV 1 a 2, cytomegaloviry)

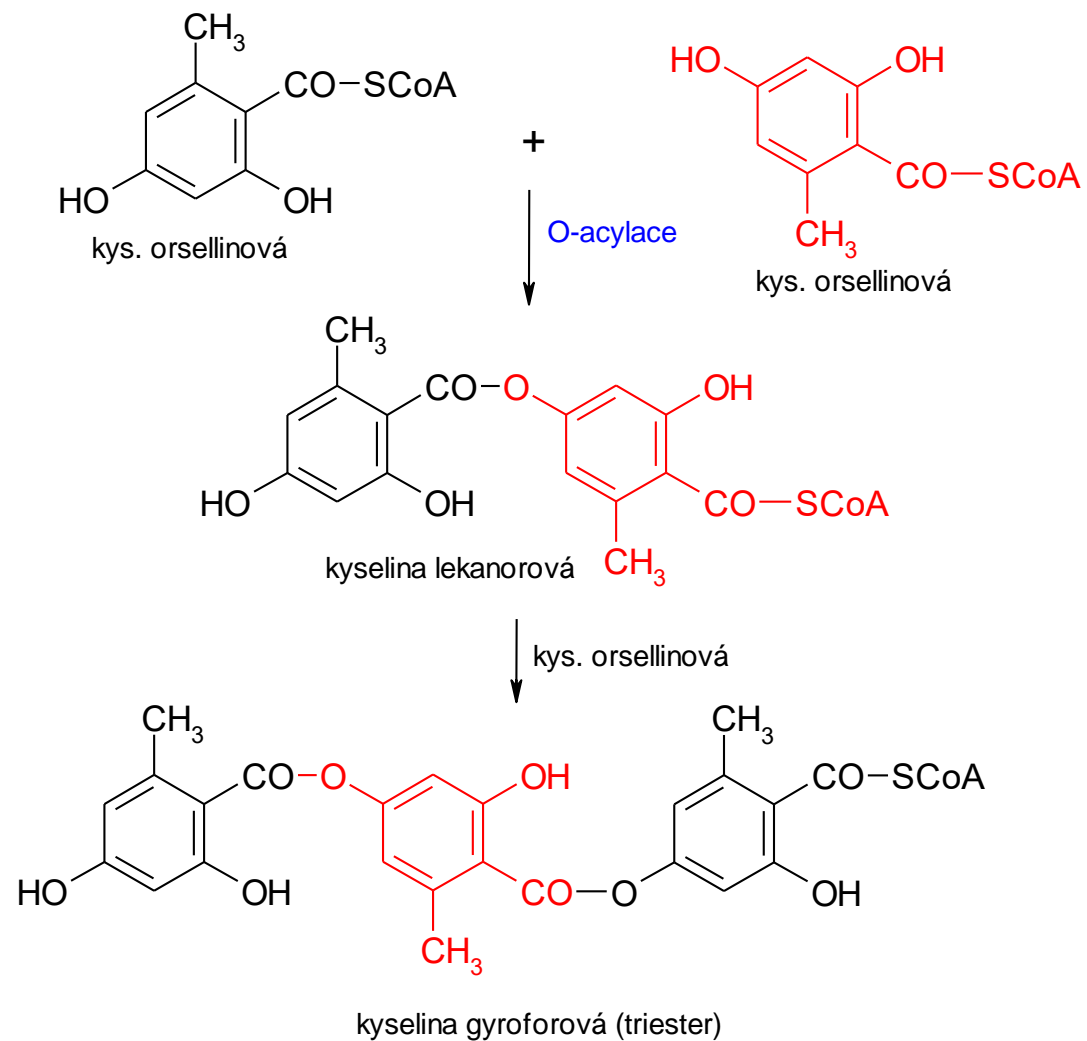
!

- fototoxicita (hypericin) – výjimečně, při vysokých dávkách
- induktor CyP 3A4 (hyperforin)

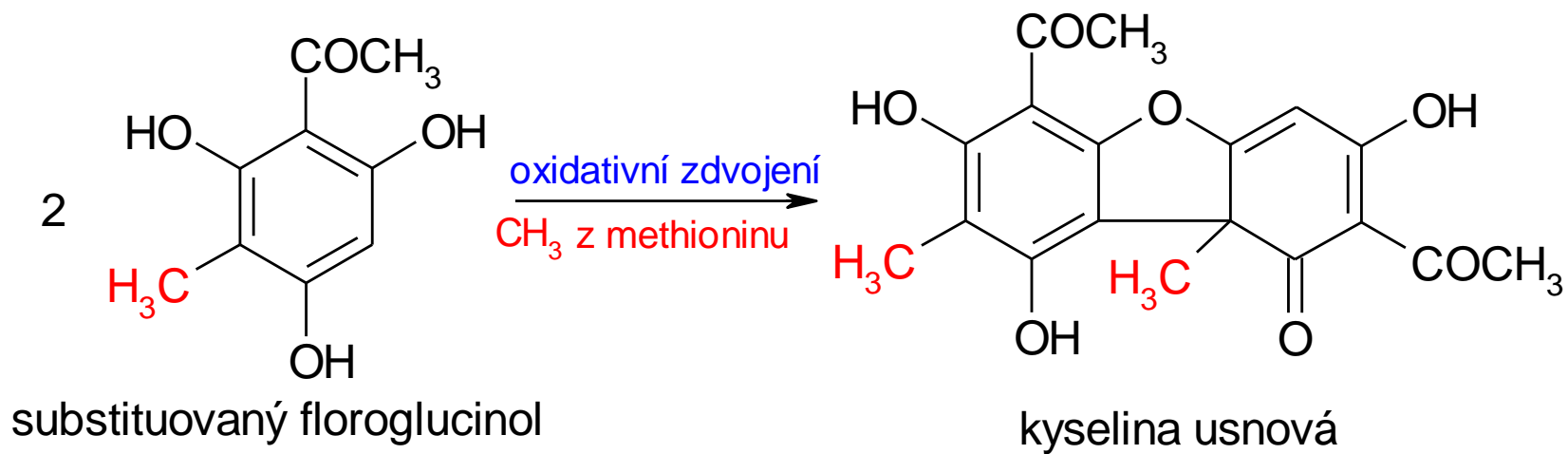
LIŠEJNÍKOVÉ KYSELINY

Lichen islandicus

- depsidy a depsidony

LIŠEJNÍKOVÉ KYSELINY

DERIVÁTY FLOROGLUCINOLU

LUPULI FLOS – Chmelová šišťice (ČL 2017)

Humulus lupulus L. – Chmel otáčivý (Cannabaceae)

- dvoudomá, pravotočivě ovíjivá popínavá rostlina
- pěstují se pouze samičí rostliny

Droga

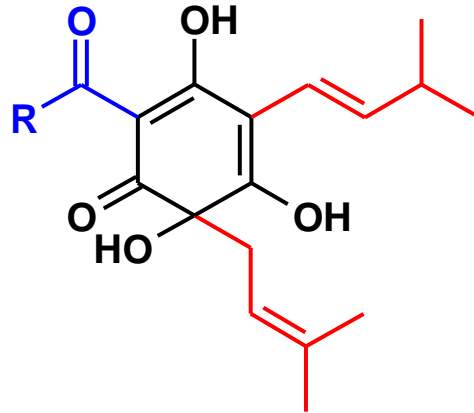
- usušené samičí květenství
- neoficinální: lupulin, Glandulae lupuli – chmelové žlázy (žlutý prášek hořké chuti a aromatického pachu)

OL

- **floroglucinoly** (do 20 %) – humulonový typ (α -kyseliny), lupulonový typ (β -kyseliny)
- silice (myrcen, humulen)
- prenylované flavonoidy (8-prenylnaringenin, isoxanthohumol), chalkony (xanthohumol), polysacharidy (50–60 %)

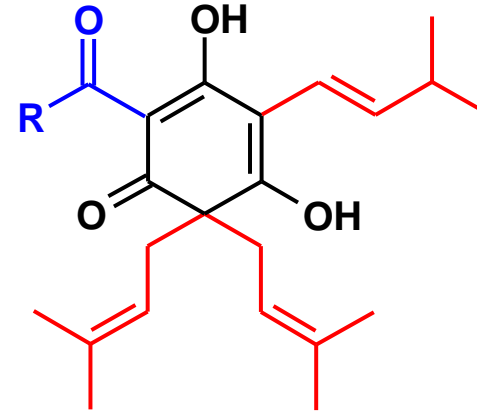

LUPULI FLOS – Chmelová šišťice (ČL 2017)

**α -hořčinyvé kyseliny
monoacylflooroglucidy se 2 prenyly**

Humulon, $R=CH_2CH(CH_3)_2$
Kohumulon, $R=CH(CH_3)_2$
Adhumulon, $R=CH(CH_3)CH_2CH_3$

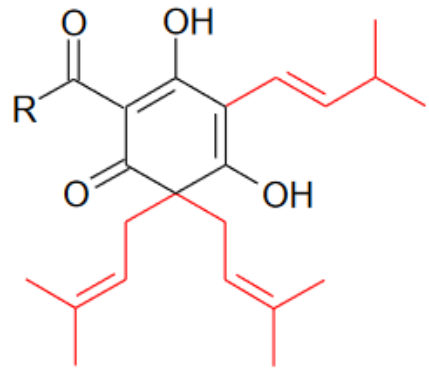

**β -hořčinyvé kyseliny
monoacylflooroglucidy se 3 prenyly**

Lupulon, $R=CH_2CH(CH_3)_2$
Kolupulon, $R=CH(CH_3)_2$

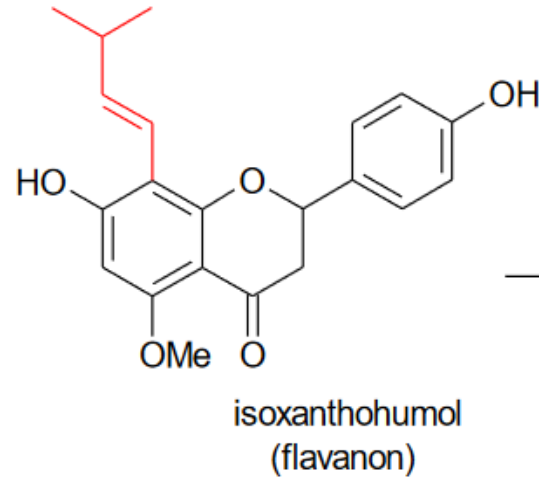

LUPULI FLOS – Chmelová šišťice (ČL 2017)

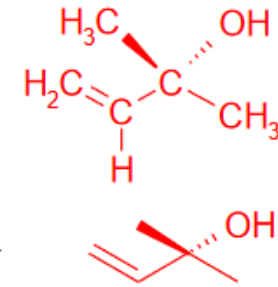
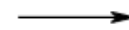

β -hořčínové kyseliny
monoacylflooroglucidy se 3 prenyly

lupulon, $R = \text{CH}_2\text{CH}(\text{CH}_3)_2$
kolupulon, $R = \text{CH}(\text{CH}_3)_2$

isoxanthohumol
(flavanon)

3-methyl-1-buten-3-ol

3-methyl-1-pentin-3-ol
(ALLOTROPAL)

LUPULI FLOS – Chmelová šišťice (ČL 2017)

LUPULIN

Použití

- sedativum
- anafrodisiakum (antigonadotropní glukoprotein)
- amarum (hořčinné kyseliny)
- stomachikum
- antidiabetikum počátečních stadií (odvar z chmelových šišťic česaných 35-45 dní po rozkvětu)
- výroba piva

CYKlickÉ POLYKETIDY

STATINY

ANTIBIOTIKA POLYKETIDOVEHO TYPU

Tetracykliny

- produkt aktinomycet r. *Streptomyces*

Griseofulvin – *Penicillium griseofulvum*, *P. nigrum*, *P. patulum*

- antifungálně účinné antibiotikum

Makrolidy – erythromycin

Antifungální polyeny

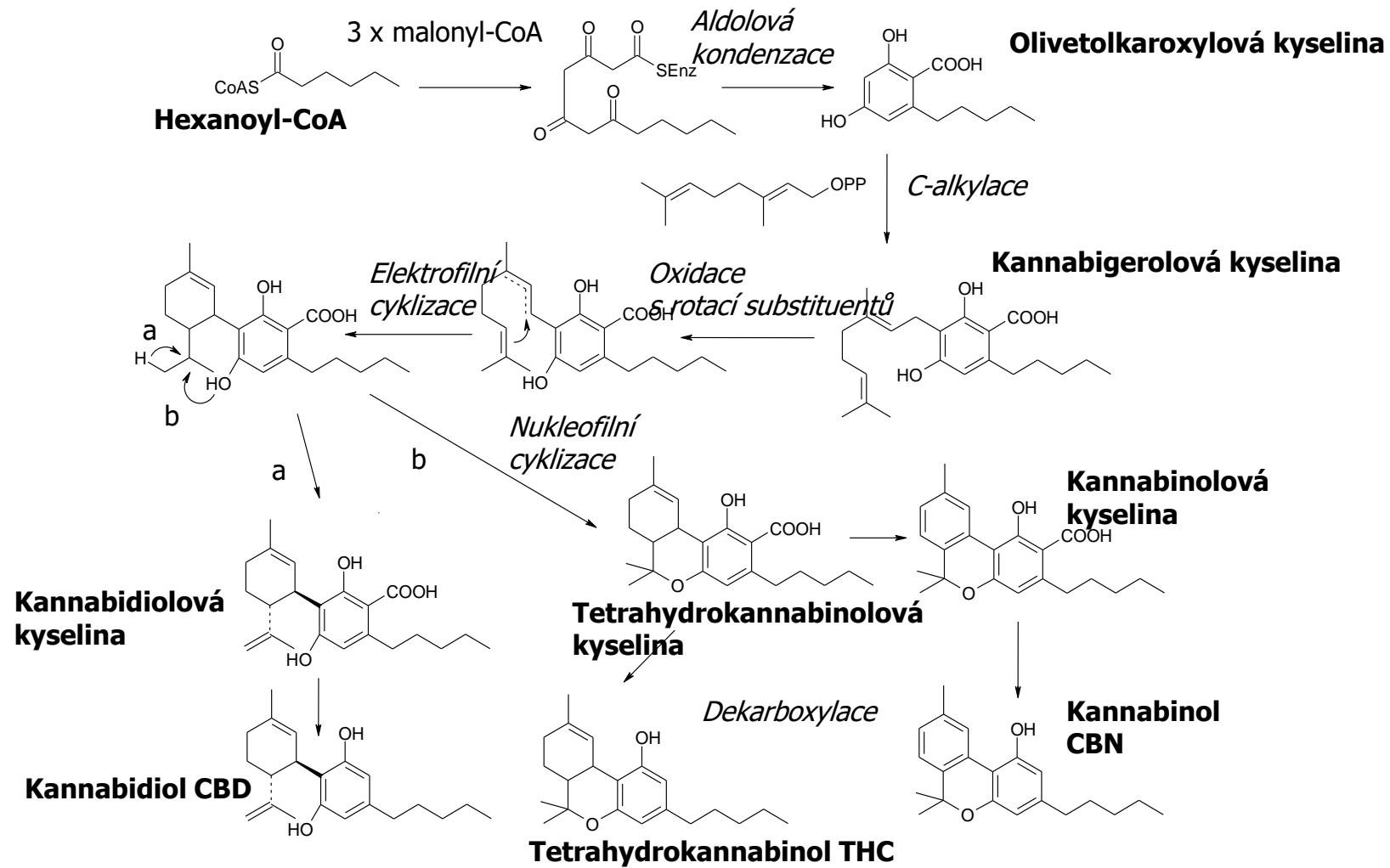
- nystatin A1, amfotericin B

ANTHRACYKLINOVÁ ANTIBIOTIKA

- některé houby r. *Streptomyces*
- strukturně podobné tetrycyklinům

SLOŽENÉ ACETOGENINY CANNABIS SATIVA

- tvořené kromě acetogenu složkou jiné biogenetické povahy

KONOPI

Cannabis sativa L., *C. indica* LAMK.. – Konopí seté, k. indické
(Cannabaceae)

Droga

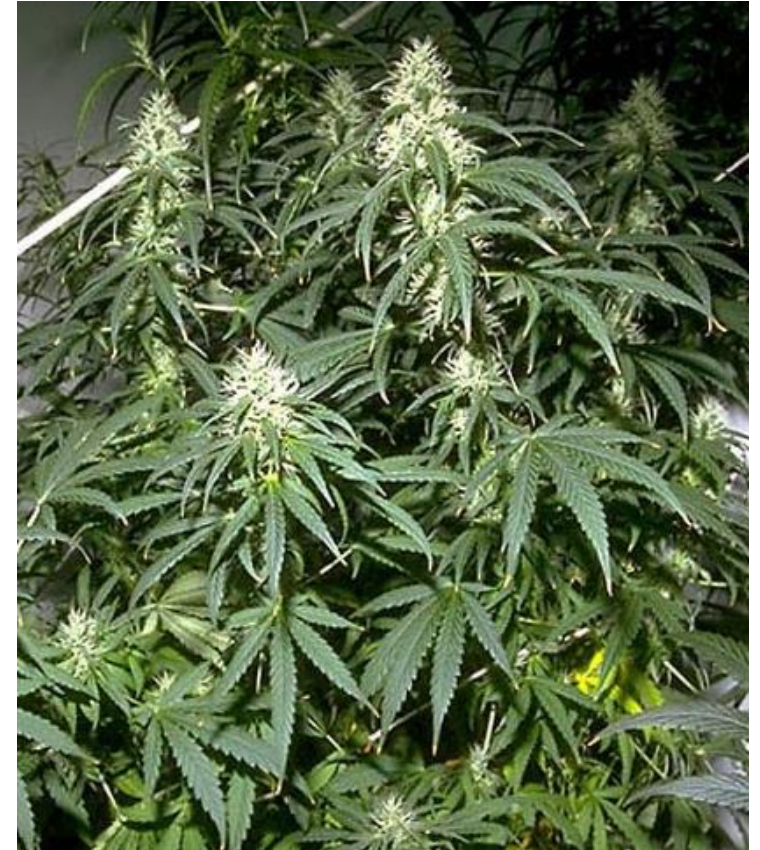
- celá nebo nařezaná usušená vrcholičnatá samičí květenství složená do hustých klasů

OL

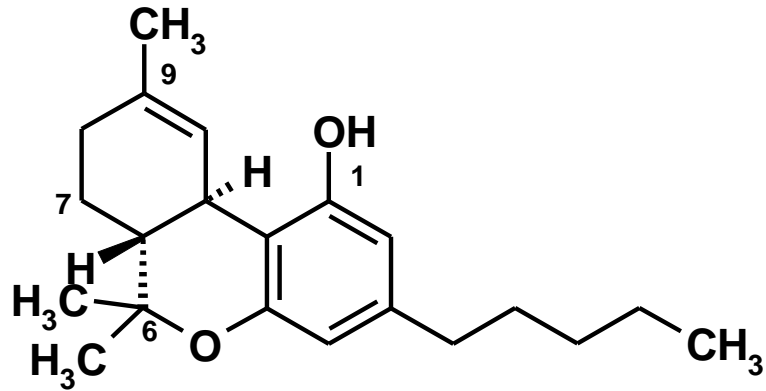
- kanabinoidy (Δ^9 -THC, CBD)
- terpeny, flavonoidy

Použití

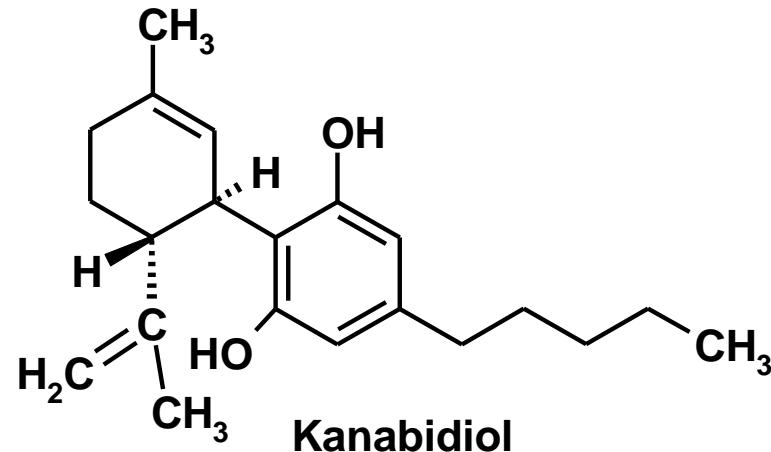
- chronická bolest (onkologie, pohybový systém, neuropatie, neurologická onemocnění), chemoterapií indukovaná nauzea a zvracení, CBD – epilepsie

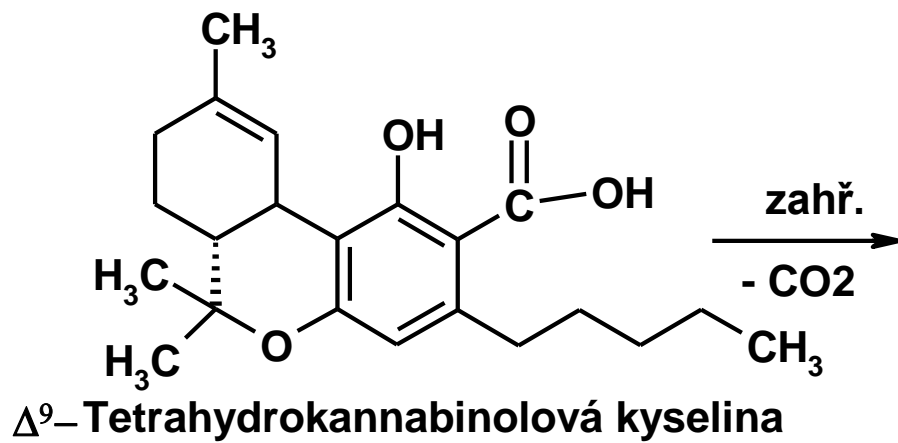
KONOPI

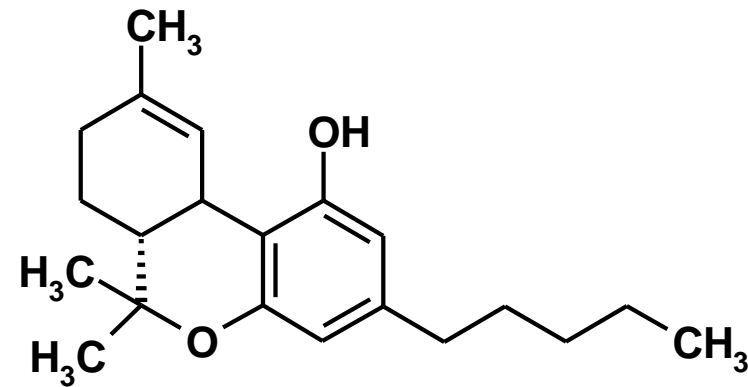
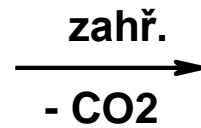
Δ^9 -Tetrahydrokanabinol

Kanabidiol

Δ^9 -Tetrahydrokannabinolová kyselina

Δ^9 -Tetrahydrokannabinol